

Милосав Вешовић / Зоран Ранковић

Православни богословски факултет, Београд

О појму ΤΥΠΟΣ код светог апостола Павла

Сажетак. У овом раду анализира се значење лексеме τύπος у посланицама светог апостола Павла а потом се излажу варијанте превода те лексеме на српскословенски и српски језик. Ова лексема код апостола Павла има више значења (облик учења, узор, пример, скица и др.). Српскословенски превод ове лексеме у свим примерима је исти: **вбразь**. У преводу на српски језик примењен је превод по смислу чиме је дата могућност да се овој лексеми дају шира значења.

Лексема τύπτω јаља се у Светоме писму Новог завета 15 пута.¹ Ова именица изведена је од глагола τύπτω који се у Новоме завету употребљава 13 пута.² Употреба овог глагола и те његове именске изведенице добро је посведочена и у хеленској традицији. У хеленској традицији глагол τύπτω има основно значење: „оружјем, палицом ударати, убадати“, док изведеница од тога глагола — ό τύπος — показује широк распон значења, при чему се она развијају од конкретног ка апстрактном: „ударац, убод, отисак, печат, величанствен производ — уметничко дело, рељеф, обрис, фигура, облик, форма, одраз, копија, репродукција; узор, пример, тип, пралик, модел; шупљи калуп, одливак, резбарење, гравирање, архетип, нацрт, скица, правило (животно), текст...“.³ Етимологија за породицу ове лексеме налази конкретне паралеле у другим индоевропским језицима. Тако нпр. Овај глагол доводи у везу са староиндијским *tirāti, timrāti, tōrati* у значењу „рањавати, повредити“. Старословенски еквивалент гласи *tъrati* у значењу „лупати, дубњати (о срцу)“; *tъrъtъ* — ψόφος „звук, бука“; руски *tъrati* „ударати ногом о тло, топот“.⁴

Изведеница τύπος у Септуагинти јавља се свега 4 пута, с неједнаким значењима али у којима се ипак препознаје њено изворно значење. Тако, у Септуагинти она се јавља у значењу „фигура урађена у рељефу, скица, статуа, идол“ (Амос 5, 26), „предложак, узор, пример“ (Изл 25, 40), „садржај текста, текст“ (3 Макав 3, 30), „узор, пример побожности“ (4 Макав 6, 19).⁵

Као што је речено, ова лексема у Новоме завету посведочена је 15 пута, при чему се једно место издваја због специфичности значења лексеме τύπος. Значење ове лексеме, наиме, на том месту може се окарактерисати као специфично, атипично или јединствено, јер има пластично реалистично значење: ό τύπος τών ήλων „отисци, трагови, ожиљци од клинова“ (Јн 20, 25), „the imprint of the nails“.⁶ Заправо, само на овоме месту лексема τυ,πος има изворно, конкретно значење.

¹ E D N T III 373.

² E D N T III 376.

³ За потпунији увид у употребу у хеленској традицији, где ова лексема стиче богату, широку примену, при чему показује велики распон значења, од конкретног до апстрактног, види: L S J 1835.

⁴ Frisk II 945–946.

⁵ L E H 624.

⁶ B D A G 436.

И код апостола Павла среће се ова изведеница и има шире значење, углавном апстрактно. Овом приликом анализираћемо значење овога израза код апостола Павла у преводу Светога писма Новог завета на српски језик.

У значењу „облик учења“ јавља се у Римљ 6, 17: „Али Богу хвала што дијасте слуге гријеху па послушасте од срца правило науке којој се предадoste“ — χάρις δὲ τῷ θεῷ ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας ὑπεκούσατε δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδαχῆς.

Друго, техничко значење, „нацрт, скица, образац“ такође срећемо код апостола Павла: „Који служе праслици и сјени небеских стварности, као што дјеше речено Мојсеју када је требало да начини скинију: Гледај, рече, да начиниш све по обрасцу који ти је показан на гори“ — οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσιν τῶν ἐπουρανίων, καθὼς κεχηρημάτισται Μωϋσῆς μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν· ὅρα γὰρ φησιν, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει· (Јевр 8, 5). Овде је, дакле, небески оригинал — прототип — назван τύπτω, исто као и у ДА 7, 44 и Изл 25, 40. Два Новозаветна стиха (ДА 7, 44 и Јевр 8, 5) која се односе на Изл 25, 40 у хришћанство су ушла под утицајем јелинистичког јудаизма. Посланица Јеврејима директно повезује Изл 25, 40 са Христовим делом спасења. У Јевр 8, 1 („А од онога што говоримо главно је: Ми имамо таквога Првосвештеника, који сједи с десне стране пријестола величанства на небесима“) ранохришћанско исповедање Господа Исуса Христа као Онога Који је сео с десне стране Оцу типолошки је приказано у светлу Старога завета. Христос као истински првосвештеник улази у небеску Светињу над светињама. Да бисмо окарактерисали ову првосвештеничку службу Христа као прави синоним старозаветне службе, Посланица Јеврејима у оквиру ове типологије закључује из Изл 25, 40 да је земаљски храм, наиме, као „предобразац“ — ἀντίτυπος — (Јевр 9, 24) о „образац, праслика“ (Јевр 8, 5), небески „оригинал“, τύπος. Ранији се повезује са каснијим као „образац“.⁷

Даље, код апостола Павла лексема τύπτω има значење „пример, узор (у религиозном животу)“. У овом значењу ова лексема најчешће се и среће код Апостола.

„Нико да не презире твоју младост, али буди образац вјернима у ријечи, у живљењу, у љубави, у духу, у вјери, у чистоти“ — Μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω, ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πίστει, ἐν ἀγνεΐᾳ. (1Тим 4, 12).

„Угледајте се на мене, браћо, и гледајте на оне који тако живе као што нас имате за примјер“ — Συμμιμηταὶ μου γίνεσθε, ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτω περιπατοῦντας καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. (Филипљ 3, 17).

„Тако да постадoste образац свима вјерујућима у Македонији и Ахаји“ — ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπον πᾶσιν τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ. (1Сол 1, 7).

„Не као да немамо власти, него да себе дамо вама за примјер, да би се угледали на нас“ — οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ’ ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δώμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς. (2 Сол 3, 9).

„У свему покажи себе за углед у добрим дјелима: у учењу исправност, честитост, чистоту...“ — περὶ πάντα, σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀφθορίαν, σεμνότητα, (Тит 2, 7).

Лексема τύπτω код светога Апостола има значење и „слика“ (Живога Бога), али и „знак, наговештај“ (будућности): „Али смрт царова од Адама до Мојсеја и над онима који не сагрјешисте сличним пријеступом као Адам, који је слика Онога

⁷ Види: E D N T III 375–376.

Који ће доћи“ — тј. Христа — ἀλλὰ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ ὃς ἐστὶν τύπος τοῦ μέλλοντος. (Римљ 5, 14). Овде је, дакле, Адам слика Христова — новог Адама, Који ће доћи, овде је реч о наговештају догађаја.

И, коначно, ова лексема је употребљена и у значењу „знак, пример“ : „А ово бише примјери нама, да не желимо зла што они жељеше“ — Ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς κακέϊνοι ἐπεθύμησαν. (1 Кор 10, 6).

Српскословенски превод ове лексеме је уједначен. Прегледали смо девет српскословенских превода Апостола и то један из 13. века (Матичин апостол), три из 14. века (Деч 26, Деч 27, САНУ 55), два из 15. века (САНУ 281, САНУ 351) и три из 16. века (НБС 31, САНУ 280, Деч 30). На српскословенски језик ова лексема је преведена именицом **овразъ**. Исти преводни еквивалент стоји и у црквенословенском тексту, док, на пример, у чешком преводу Светога писма за ову лексему постоји варирање: *předobraženi* (Римљ 5, 14), *podobenstvo* (1 Кор 10, 6; Јевр 8, 5) и, на осталим местима, *příklad*.⁸ Руски превод ове лексеме има две варијанте: *образъ* (Римљ 5, 14; 6, 17; 1 Кор 10, 6; Фил 3, 17 и Јевр 8, 5) и *образецъ* — у осталим примерима.⁹ У речницима старословенских текстова лексема **образъ** има више, али међусобно повезаних, значења, нпр.: „пример, образац“, „портрет, изображење, образ; икона“, „знак“, „чин, сан“ а као њени синоними у старословенском језику наводе се: **лице, обличник, подовник, икона, оученик, санъ**.¹⁰ У Фасмеровом речнику за лексему *образ* стоји: „От об- и газъ, связанного чередованием с *řezati*“.¹¹ Овом констатацијом Фасмер значење ове лексеме везује за првобитно, конкретно значење.

Из наведенога може се наслутити богатство значења лексеме **τύπος**. Апостол Павле је употребљава дајући јој суптилна значења, управо, апстракна, што је карактеристично за појаву ове лексеме у Новоме завету. Старословенски и српскословенски језик дају уједначен превод ове лексеме, рекло би се буквални превод, али и преведеница — *образ* — има лепезу значења. Српски језик у овом случају стреми преводу који прати смисао текста, поруку, тачно преносећи мисао изворника, садржи прецизно излагање мисли.¹² Српски превод, дакле, адекватно преноси смисао оригинала.

Цитирани рукописни апостоли:

Матичин апостол — последња четвртина 13. века; пергамент; Библиотека Матице српске

Рс 184.

Дечани 26 — прва четвртина 14. века; пергамент.

Дечани 27 — 1360/70.

САНУ 55 — 14. век; Српска Академија наука и уметности Рс 55.

САНУ 281 — друга четвртина 15. века.

САНУ 351 — друга четвртина 15. века.

НБС 31 — 1514.; Народна библиотека Србије Рс 31.

САНУ 280 — 1536.

Дечани 30 — друга четвртина и крај 16. века.

⁸ Црквенословенске и чешке преводне варијанте види: *Novy zakon Pana našeho Ježiše Krista na cirkevne — slovanskem i češkem jazyce, svazek II*. Petrohrad 1897.

⁹ Священныя книги Ветхаго и Новаго завета, Вѣна 1878.

¹⁰ А. Давидов, *Речник — индекс на пресвитер Косма*, София: БАН 1976, 192.

¹¹ Е С Р Ј III 106.

¹² О типовима превода Светописамског текста и особеностима његовога превођења види: Д. Бикман, Д. Келлоу, *Не искажая Слова Божия...Принципи перевода и семантического анализа Библии*. Перевод с английского. С. — Петербург 1994, 1–34.

Литература:

- B D A G: W. F. Arndt, F. W. Gingrich, F. W. Danker, *A Greek-English lexicon of the New Testament and other early Christian Literature*, Chicago 2000.
- E D N T: H. Baltz, G. Schneider, *Exegetical Dictionary of the New Testament I–III*, Michigan 1994.
- Е С Р J: М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка* Перевод с немецкого и дополнения академика РАН О. Н. Трубачева, 4-е издание, 3 том, Москва 2004.
- Frisk : H. Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch I-III*, Heilderberg 1954–1972.
- LEH: J. Lust, E. Eynikel, K. Hauspie, *A Greek — English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart 2003.
- L S J : H. G. Liddel, R. Scott and H. S. Jones, *A Greek-English lexicon 1–2*, Oxford 1961.

Abstract: This essay deals with the analysis of the lexeme ΤΥΠΟΣ in the epistles of St. Apostle Paul, providing also variations of the translation of the lexeme in Church Slavonic and Serbian. This lexeme has more meanings with Apostle Paul (a kind of teaching, doctrine, model, example, sketch, image, etc). The Church Slavonic translation of this lexeme is the same in all the examples: ОБРАЗ. The translation relying on the meaning is given in the Serbian translation and that gives this lexeme the possibility of having more meanings.